

PETER JUŠČÁK

BALKAN

BLUES

MARENČIN PT

PETER JUŠČÁK

BALKAN BLUES

BALKAN BLUES

(román)

PETER JUŠČÁK

MARENČIN PT

*Z verejných zdrojov podporil
Fond na podporu umenia*

u. fond
na podporu
umenia

© Peter Juščák, 2018

© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2018

Jelenia 6, 811 05 Bratislava

marencin@marencin.sk www.marencin.sk

Cover © Marenčin Media, 2018

Cover photo © Andrej Bán

Design © Katarína Marenčinová, 2018

Jazyková úprava Linda Benkovičová

733. publikácia, 1. vydanie

ISBN 978-80-569-0179-3 (viaz.)

ISBN 978-80-569-0180-9 (ePDF)

ISBN 978-80-569-0181-6 (ePub)

Rozlúčka

1.

Suseda Milica si opäť a opäť utierala lútostivé slzy, usmievala sa ako slnko v kaluži a zvedavcom pod oknami Bekimovho bytu prezradila tajomstvo, ktoré pôvodne plánovala uchovať v nedostupnej večnosti: „V Bekimovej blízkosti sa ženám stávali zázraky! Niektoré z nás obdaroval vlastnosťami, o ktorých sme predtým ani netušili...“

Zvedavci načúvali, pritakávali, pokúšali sa o ženských tajomstvách prezvedieť niečo viac, ale ďalej ako k Milicinmu uslženému úsmevu sa v ten deň už nedostali. Nuž, v smútočnom rozrušení si aspoň popozerali roztržité tváre známe z televízie a z novín a pomaly sa rozchádzali. Poslední novinári ešte hľadali spoľahlivých susedov alebo znalcov, ktorí by dopovedali o Bekimovom tragickom skone nejaké podrobnosti, alebo aspoň ďalšie pikantérie, čo v posledných rokoch unikli ich pozornosti.

„A vrabce z dialky skúmali, či orol vskutku dodýchal,“ zapísal si traslavou rukou do notesa penzionovaný novinár a príležitostný básnik Agim. „Prečo nám to urobil,“ hundral si popod nos a popúšťal si opasok na širokánskom bruchu. Všetko ho omínalo, najviac však Bekimova nečakaná smrť. Skrslo v ňom, že Bekim to vari urobil naschvál... Pritom – čo sa načakal na svoju smrť on sám, čo sa o nej narozprával, kolko

veršov o nej napísal, a tu postačil jeden výstrel a celá krajina je hore nohami.

Čo sa v ten deň s Bekimom, miláčikom obecnstva, stalo? Je nepochybné, že krátko predtým, ako Bekimova zbraň vystrelila posledný náboj, preletel popred otvorenej okná jeho vzdušného bytu červenožltý balón. Žeby práve on spustil nečakané Bekimovo rozhodnutie? Je to vôbec možné? Je pravdou, že za sedemdesiat rokov života videl Bekim nad mestom kadečo, šípy divokých kačíc, bojové lietadlá, pestrofarebnú dúhu, hĺbočiny modrej oblohy i temnotu letných búrok. Zdalo by sa, že obloha už nemôže priniesť nič prekvapujúce. Iba dnes sa zrazu zjavil tichý ľahký obor a plával si rovno popred jeho okná a jeho plavný let mu pripomenul dávne detstvo. V tom čase, krátko po vojne, bolo západne od Podgorice vídať na oblohe sivé podlhovasté vzducholode. Striebristé monštrá zakaždým spôsobili rozruch a vyburcovali všetky deti z ulice. Hovorilo sa, že hliadkujú nad Skadarským jazerom a jadranským pobrežím, sliedia, či sa Albánci alebo Taliani náhodou nechystajú prepadnúť Juhosláviu. Ale ako šiel čas, ako jeden po druhom umierali vojnoví generáli, postupne sa na útočné plány zabúdalo, až napokon po nich ostali len otázky, či takéto úmysly vôbec existovali.

Balón za oknom sa vznášal vznešene, dôstojne a neodvratne ako vesmírne teleso. Ktovie, prečo sa zatúlal do tichej zelenej štvrte, či ho prihnali neviditeľné vzdušné prúdy, zámer vzduchoplavca, alebo iné dôvody medzi nebom a zemou. Bol takmer na dosah ruky, pilotovi bolo vidno do vážnej počernej tváre a tak trocha pripomínal Bekimovho žiaka, démona Besu, v dôstojnej úlohe werneovského objaviteľa neznámych končín.

Bekim v to ráno stál prekvapený pred oknom, dýchal ranný vzduch po osviežujúcom daždi a neve-

riacky sledoval tiché nebeské predstavenie. Bolo mu čudné, že je s týmto zjavením sám, že ešte neklope na dvere rozrušená suseda Milica, starostlivá dávna kráska, dodnes ladná ako volavka. Milica využíva každú drobnú príležitosť, aby mu pripomenula dookola putujúce a nezničiteľné správy z novín, alebo aj novinky zo susedných honosných bytov. Tentoraz sa neozvala. Nuž čo, od rána miešala vanilku s bielkom a práškovým cukrom, a keby nebola ponorená do pýchy na svoju chystanú tortu, keby sa nevidela ako kráľovná kuchyne a zbytočne sa s prípravou neponáhľala, zaručene by neporušila svoju tradíciu a vybehla by o poschodie vyššie. Vyložila by stále úžasnému Bekimovi, že pruhovaný balón nad mestom znamená dlhý a pokojný život, v dohľadnom čase azda jedného či dvoch vnukov, hoci dnešné deti sa s vnukmi bohvieako neponáhľajú. Nezabudla by ani na jeho návrat na divadelnú scénu, aj napriek Bekimovmu usmievavému tvrdeniu, že jeho rozlúčka so scénou je jednosmernou cestou a niet z nej návratu. Ustarostená a ktovie, či nie aj trocha zamilovaná Milica je dodnes presvedčená, že nebyť jej vanilkového sebestva, isto by nejakým zázrakom zabránila tragédii.

– Poondiata torta, – žalostila v ten deň. – To mám za trest! Veď nakoniec sa vôbec nevydarila. Čo si mám o tom myslieť?

„Od toho dňa mi vanilka pripomína Bekima. A tiež môj hriech, že som ju zamenila za život veľkého a spravodlivého muža...“ smútila celkom úprimne aj pred Bekimovou ženou Janicou. Janica počúvala jej trápenie a potom ho v rôznych obmenách počúvala ešte ďalšie roky; ako Milica od Bekimovej tragédie cíti vanilku v každej cukrárni, v každom obchode s korením a že to je pre ňu jasné znamenie, že Bekim na ňu nezabudol a jeho duch za ňou chodí ako tieň, „samozrejme, milá Janica, vo všetkej počestnosti“.

Zázrak na oblohe prekvapil aj poštára Danila. Kývol šteklivej Milici v okne, pozrel sa tým smerom, ako mu ukazovala svojim neodolateľným prštekom, ale medzi korunami stromov nevidel nič, čo by stálo za pozornosť. Aj tak si spomenul práve na Bekima. Veď jemu nosil takmer každý deň listy od akýchsi detí z Kosova. Zrazu začul nad sebou čudné syčanie a keď vyvrátil hlavu, zbadal, ako sa z hustej zelene nad hlavou vynorilo červenožlté monštrum. Američania! To bolo prvé, čo mu napadlo. Odskočil od ligotavých mosadzných poštových schránok, vrhol sa k domovým dverám a hľadal úkryt. V tom chvate sa potkol na prázdnej fľaši, chorá noha vyletela hore, potom dopadol na tú zdravú, lenže akosi nakrivo. Kolenom narazil na dlažbu a taška plná listov mu za jeho neopatrnosť doložila buchnúť. „Šlak aby trafil kosovské listy, tolká váha! Čo mu to len tolko píšu, detiská nepodarené? A vôbec, kedy bolo čo z Kosova dobré?“

Ach, priatelia, veď je to balón! To bol ten Milicin prštek smerom do neba, beťár Milica. Potom je ale všetko inak. Danilo sa usmial, strach sa pomínul a premkla ho radosť aj nadšenie. Lahučko dvíhol zo zeme poštársku kabelu s listami, rezko sa postavil na nohy, utrel sa od blatistého piesku a vykročil k prázdny schránkam. Potom každému, koho stretol, nadšene rozprával o zázraku. Za dlhé roky služby poroznášal všelijaké správy, aj nedobré, pravdupovediac, najhoršia robota bola v čase nezmyselných vlasteneckých vojen a zlé správy sa potom zopakovali aj počas amerického bombardovania. Zato teraz si na správe o nezvyčajnej vzduchoplavbe dal mimoriadne záležať. Po nešikovnom úskoku síce trocha kríval, ale správu doručil do vlastných uší každému, koho stretol.

Z dialky kýval aj na Janicu, videl ju, ako sa s novým účesom a nákupmi náhli z trhu. Obchádzala mláky po rannej sprážke, hneď teda priskackal aj k nej a zopa-

koval jej zvesť o balónovom zjavení. „Bol to zázrak,“ volal nadšene. Nemýlil sa. Každý predsa vie, že zázraky prichádzajú po neľahkých dobách, pohromách, duchovných skazách a oplakaných hriechoch. „To sú správy z iného sveta, čo nás prevy-prevy-prevyšuje,“ šepkal zasnene, masíroval si zdravú nohu a potom poklepal kabelu s listami. Janica sa na neho usmiala prekrásnym úsmevom a on spokojne, krútiac hlavou pokračoval ďalej v tieni platanov.

2.

Červenožltý balón akoby visel na oblohe kúsok nad korunami stromov. Bekim stál v okne a neveriacky sledoval, ako odvážny pilot poťahoval ligotavou kľukou. Za každým úkonom nakrátko zasyčali plamene, šľahli horúčavu do útrob balóna a ten opatrne stúpil do výšky. Nie veľa, len tolko, aby sa kôš s jediným cestujúcim nepotkol o komíny a strechy domov. Syčiace záblesky plameňa pôsobili ako pekelné šľahy. Niečo z nich sálalo nielen do vnútra fučiaceho obra, ale aj do okolia a prekvapivo zasiahli aj Bekima. Šľahy ohňa ho priviedli k akejsi starej spomienke, z ničoho nič zacítil blízkosť jej mľandravej masy páliacej ako medúza. Ten krátky dych ohňa... Počúvajte, niečo za ním je!

Ale čo? Urputne premýšľal, prechádzal si dlaňou po hladko oholenej tvári a skúšal si spomenúť. Lovil v pamäti a cítil nejasnú spomienku, ale tá sa schovávala v akejsi riedkej hmle. Spomenul si, že niekde to už zažil – buchnutie, vzápätí blkot ohňa, čísi výkrik, čo ukončil akúsi zvalu a privolal vzdialený výstrel... Dychčanie ohňa, krik a výstrel patria predsa jemu, presnejšie, jeho úteku z presenského pekla. Ako to vlastne bolo? Premýšľal, no ďalšia spomienka sa

mu už odmietla vyjaviť. V ruke stískal plastové pero a ako namáhal svoju pamäť, pero v rukách rozlomil vo dvoje. Celé mesiace sa mu opakujú podobné scény z úteku, raz je to plameň, inokedy buchnutie dvermi, štrngotanie riadmi, alebo sa mu z niektorého kúta prihlási známy hlas. Bekimov lov dávnych obrazov v pamäti bol ešte pred rokom ako-tak úspešný, hoci trocha nemotorný, čo-to mu však slabnúca pamäť láskavo poodhalila. Postupne farebná minulosť vybledla a väčšina spomienok zostala v jeho mysli neúctivo rozhádzaná ako rodinné fotografie vo vyrabovanom dome.

Pozrel sa na kresby detí zoradené na stole a na kostrbaté slohové práce písané veľkými váhavými písmenami. Pripomenuli sa mu deti z kosovského detského domova v Presene. Listy od detí mu nosí takmer každý deň poštár Danilo. Kačacou chôdzou sa vyštverá na druhé poschodie, úctivo sa ukloní, odovzdá mu do rúk objemný balík a povie obligátne „ach, deti, deti...“ a zinkasuje drobné.

Sú to Bekimove deti. V listoch vidí Artine detské oči plné zvedavosti, alebo tuší Zora, ktorý kedysi odmietol odísť s čudáckym strýkom do Nového Sadu a povedal, že jeho otcom je odteraz Bekim. Aj bojazlivý Rabčak, ten sa Bekima sprvu bál a prvé mesiace s nikým nerozprával. Bekim skúšal na neho všelijaké triky, až raz mlčanlivého chlapca poprosil, aby ho nakreslil. Rabčak mu vyrobil profil s tenučkým krkom a orlím nosom. Bekim potom pastelkou vymaľoval svoj krk na zeleno, zväčšil si nos do vtácej podoby, sfarbil ho na červeno a deti sa smiali, až sa schovávali jedno za druhé. Rabčak sa vtedy z ničoho nič otočil k Bekimovi a na chvíľu ho chytil za ruku, akoby hľadal pomoc. „Každé z tých detí malo u mňa kúsok miesta na státie,“ vravieval Bekim. Zaujímavé je, že na Rabčaka si Bekim pamätá obdivuhodne dobre. Dávnejšie postrehol, že

nepríjemné situácie sa z pamäti zvyknú znepokojivo stratiť a hlásiť sa v netušených hlučných zvukoch ako rany pästou. Zato príjemné udalosti sa pripomínajú takmer na počkanie. Kresby ležali zoradené na stole, isto si ich usporiadal sám, možno ešte včera. Lahučký závan slobody sponad striech ho oslobodil od niečoho neznámeho, utvrdil ho v presvedčení, že robiť niektoré veci malo svoj hlboký zmysel. Ale musí si spomenúť – aké veci to vlastne boli?

Medzi kresby sa zaplietol aj list od priateľa, básnika Agima. Pozrel sa na obálku a prekvapilo ho, že na pečiatke odosielateľa bolo nielen Agimovo meno s adresou, ale aj čísi portrét. Opäť ho preskúmal a postupne si spomenul, že je to Agim z mladších čias. Takáto pozornosť človeka obveselí.

Ešte pred desiatimi rokmi, keď sa skončila kosovská kríza, stretávali sa v divadelnom bare v kosovskom Presene. Novinár, básnik a rebel Agim sa vrátil z exilu zo Skopje a aj Bekim s Janicou pricestovali späť z Belehradu do letného bytu. Penzionovaný Agim navštívil Bekima a plný nadšenia a nových predsavzatí mu hrdo ukazoval noviny Dritare. Po vojne sa do nich vrátil, aj keď už len ako pracujúci penzista. „Aspoň aké-také víťazstvo nad bohatiermi v redakcii,“ hovoril. Bekim v nich zalistoval, prechádzal očami článok po článku a neprejavil očakávané nadšenie. Dokonca mal v očiach zvláštnu nevôľu. V onom pohnutom po-vojnovom čase boli čudne pohnuté aj Agimove noviny, boli plné srdcervúcich veršov, trudnomyselných spomienok, oduševnených zaklínadiel, prísah vernosti... Zovšadiaľ svietili ponuky zomierať za vlasť, za národ a spravodlivosť. Bekim po dlhšom mlčaní ho zrazu prekvapil postrehom, že „každý tu ponúka za vlasť iba svoju smrť. Nikde nevidím ponuku pracovať a žiť,“ povedal doslova. „Ale smrti bolo dosť, či nie? Prečo nik nechce vo svojej vlasti žiť?“

Agima to zaskočilo. Dotknutý poskladal noviny a požiadal o pohár vody. To je celý Bekim, pomyslel si a urazene popíjal čistú vodu. Bekimove otázky tá zakaždým načnú z iného konca, priam tá spochybnia, no a získať od neho súhlasné porozumenie vyžaduje asi prijať úlohu večného a učeníveho žiaka. Nechá-pavo sa pozrel na priateľa, utrel si ústa a zo samých rozpakov by si bol aj popýtal cigaretu. Lenže rozlúčka s fajčením bola jeho osobným vkladom na oslavu prí-chodu zahraničných vojsk, preto si chuť nechal zájsť a iba chabo prikývol. Zahundral, že po zlých rokoch sa iste všetko zmení, a s týmto želaním jeho nadšenie pre nové časy splaslo. Opäť sa dostal do svojej útrpnej baladickej polohy, životodarnej pôdy pre jeho žalosti-vé básne.

Spomienka na Agima sa napriek neposlušnej pa-mäti zreteľne predierala uzučkým, desať rokov dlhým kaňonom až k tragickému bodu. Tým bodom bola dnes už známa, nemilá báseň o srbskom novinárovi. Nadabila na ňu Janica v jeho novinách práve v časoch poeticko-romantických sľubov. Báseň sa začínala slo-vami:

*Zabijú, zabijú, Mladena Stankoviča
na miesto činu sa vrátil...*

Zasmiala sa nad hlúpučkou veršovačkou, vraj „ako niekto môže toto písať vážne“. Stalo sa však oveľa horšie. Prešlo pár dní a novinára Mladena Stankoviča našli mŕtveho. Ležal s krvavou hrudou hneď vedľa záhrady detského domova v Presene, kde Bekim trávil popoludnia s deťmi. Mladen už nestihol doň dôjsť, aby konečne potriasol Bekimovi rukou a poprial mu k úspechu, a možno aj zavrátil staré prekáračky okolo Bekimovej kariéry. Od mŕtveho novinára odviedli aj nepričetného muža, ktorý dookola všetkým vykladal,

že všetci vrahovia jeho Aniky si zaslúžia takú istú smrť.

– Áno, bola to vražda, – prikývol Bekim Janici. – Zali ju patrioti v novinách a dokončili ju im podobní v uličke vedľa sirotinca, div nie pred očami nevinných detí.

Máloktoľ povojnové dni prinášajú ozajstnú úľavu či nebodaj šťastie. Asi preto Agim ľahostajne mávol rukou nad akousi básničkou. „Je tam toho. Kto poniesie zodpovednosť za každý zlostiný nápis na plote? Aj ja som prišiel o všetko. Vyrabovali môj byt aj moju dušu, ostal mi len poklad poézie. Kašľať na uštipačných zradcov Mladenov, ktorí nevedeli prísť našej poézii na meno. A ty, Bekim? Pred kým si utekal v tej hroznej neprávosti? Utekal si pred tými, ktorým si skladal svoju slávu až k nohám, dvíhal za nich svoj hlas. Nezabúdam na to a zložím ti hold, napíšem poetickú drámu o tvojom hrdinskom úteku z Presenu a odčiním všetky krivdy napáchané na tebe. Dráma sa bude volať „Balkan blues, alebo keby všetci herci sveta...“

Bystrá Janica už v tom čase vytušila autorstvo udavačskej básne o novinárovi Mladenovi a dokonca to povedala nahlas: „Spískal to Agim a jedného dňa to olutuje.“ Nepovedala, že Agim báseň napísal alebo že ju spísal. Povedala to presne takto – spískal – a dodala, že „je nemysliteľné, aby na konci básne bola smrť nevinného človeka“.

Od kosovských útekov pred gardistami a opätovných návratov prešlo viac ako desať rokov. Postupne nadišli obyčajné dni, títo plaziví požierači skvelých nápadov, aj Agimovej plánovanej drámy o utečencovi Bekimovi. Teraz, v tom letnom dopoludní, osvieženom krátkym ľahkým dažďom, Bekim čítal rozháraný sebabičujúci Agimov list bez prísľubu akejkoľvek novej tvorby, zato s proroctvom: „Viem, k čomu si sa

odhodlal, milý Bekim. Zadrž, rozhliadni sa okolo seba. Zaručene naďabíš na zázrak, pre ktorý sa oplatí ísť ďalej. Prezradím ti ho jedenásteho júla presne napoľudnie. Čakaj na svojho zničeného priateľa, ako káže Lekov kánon!“

Bekim dočítal list, položil ho medzi detské kresby a zaťažil nabitou pištoľou, aby ho náhodou neodvial nečakaný prievan. Dostal chuť na kávu. Položil elektrickú kanvicu s vodou na šporák a zapálil plyn. Keď kanvica začala dymiť, náramne sa začudoval, hodil ju do drezu a pustil na ňu vodu. Neslýchané výrobky, zahromžil.

Vrátil sa k listom detí. Všetky s nadšením písali slohové práce s Bekimovými námetmi. Okatá Arta mu vlni poslala svadobné oznámenie. V domove bola od čias krízy, ustráchaná, celé dni so slzami v očiach. „Môj domov je strach,“ napísala vtedy na svoju kresbu zelenej krajiny s bielymi domčekmi. Bekim sa dlho díval na výkres a hľadal v ňom Artino tajomstvo. Ne našiel tam nič agresívne ani odstrašujúce. Zaujali ho len tri motýle, čierne, žltý a červený. Leteli, či skôr sa plahočili v tráve a na oblohu si netrúfli... Artine veľké oči boli tajomné ako jej motýle. Môj domov je strach, vírilo Bekimovi hlavou a myšlienka sa mu pripomínala ešte aj ďalšie roky a kalila mu jeho premýšľanie o živote. Ako šiel čas, postupne sa menili aj témy detí z domova. Po rokoch už nepísali o hlade ani o streľbe. Vracali sa k strateným rodičom a najradšej písali o rodnom kraji. Posielali mu hotové práce spolu s obrázkami, aj teraz pred ním ležali na veľkej hromade a Bekim si ich ešte raz a naposledy prezeral jeden po druhom. Cítil sa ako kmeť, ktorý nazrel do duší svojich potomkov a s potešením usúdil, že svoju úlohu splnil.

Pokoj sálajúci z otvoreného okna sa rozhostil aj v jeho duši a nadobro ho opustil strach z budúcnosti. Veď

sa mu podarilo do starých hnevov a novej nenávisti zatĺcť stĺpik nádejného začiatku. „Čo je silnejšie ako detská viera v pravdu?“ pýtal sa často svojich spolubesedníkov. „Je v nich viac viery ako vo všetkých nás,“ zvykol pripomenúť v kaviarni na Presenskom námestí. Branko Popovič, režisér z divadla, nad ním rezignovane mávol rukou, pretože ponúkol Bekimovi úlohu v hre mladého Iva Juriča, ale on úlohu neprijal, a to kvôli „akýmsi bezprizorným deťom“, čo považoval za definitívnu stratu zdravého rozumu. Neskôr sa Bekimova myšlienka o deťoch objavila v novinách. Najprv tak trochu úsmevne, potom s jemnou výčitkou a napokon s nostalgickou blahosklonnosťou. Niekedy ju vyťahnu aj dnes, po toľkých rokoch, tentoraz však s neskrývaným rešpektom.

Začínal sa horúci júlový deň. Bekimov pohľad padol na zoradené lieky na stolíku a chvíľu premýšľal, kto ich tam nastražil. Lieky pôsobili ako tichí generáli, pripomenuli mu, že deň má rozdelený na termíny zásahov do jeho tela a že sú pripravené korigovať jeho život smerom k lepším výsledkom. Bekim už Zorano- vým liekom nedôveroval, staré spomienky aj obrazy sa v mysli tak či tak zahmlievajú čoraz viac a udalosť so syčiacim ohňom v balóne to len potvrdila. Nikdy nepotreboval naprávať svoj život, ani duchovne, ani telesne, pretože „striedmosť mi nikdy nebola cudzia“, vravieval. Pred pár dňami si do denníka dokonca napísal, že „keď človek splní svoju úlohu, nepotrebuje žiadne lieky“. Myšlienka sa mu veľmi zapáčila, zamyslel sa a ešte si tam niečo poznačil o „panne Márii Garrone“, ale už zabudol čo. Asi nič dôležité. Denník potom odložil tak, aby ho Janica nenašla a nepodľahla pokušeniu si v ňom zalistovať. Dnes ráno ho hľadal on sám, no bezvýsledne. Blahosklonne nad tým mávol rukou, veď schovať si niečo a potom nenájsť, to nie je

tá najhoršia bilancia, povedal si pre útechu. Horšie by bolo neschovať si nič a napriek tomu v bludisku pamäti o to prísť. Aspoň niečo sa teda vydarilo, povedal si a mávol rukou nad záznamom o Gine, najúžasnejšej predstaviteľke Kristovej matky.

Dnešné dopoludnie patrilo celé jemu. Janica kamsi odišla, zrána však chodievala na trh. Dnes sa vydala do mesta včšašie, a predtým než odišla, pripomenula mu, že sa zastaví u kaderníka a spomenula aj Agimovu návštevu. Pre istotu to napísala aj na kúsok papiera a magnetom ho pripla na chladničku. Bekim už dlhší čas o návštevy nestál, aj svojho lekára, Zorana, už navštevoval len zo zvyku. Ešte pred pár rokmi veril, že v rukách lekárov sú schované šamanské tajomstvá práve tak, ako schovávajú svoje tajomstvá tvorcovia umeleckých diel. Preto naliehal na lekára a chcel počuť pravdu o svojej budúcnosti, majúc na mysli najmä jej optimistickú časť. Zoran, zbavený opatrníckeho vysvetľovania, pokrčil plecami a prezradil aspoň tieň tajomstva Bekimovho neblahého stavu, pretože „o to, čomu hovoríme zdravie, zápasí v nekonečnom boji náš duch s naším telom. No a sám vieš, že najťažšie vojny sú tie, ktoré vedieš s vlastnou hlavou...“

Bekim pochopil lekárovu účasť na svojom zápase, pochopil aj to, že jeho budúcnosť nie je nastavená smerom k očividnej výhre. Uvedomil si však aj pravdu, s ktorou pracoval celý život, a síce – ak už nedokážeme vyhrať, dokážme aspoň zabrániť hanebnej prehre. Práve toto si predsavzal, nech to už vyzerá akokoľvek nevhodne. Rozhodol sa – napriek Janiciným odkazom, napriek jej nekončiacej trpezlivosti a láske, napriek mieru v slnečnom byte, aj úžasu z ľahkej vzduchoplavby, nehovoriac o potešení z listov detí, a aj napriek Agimovej výzve na zdržanlivosť.

Bekim od mladosti opatroval presne túto zbraň. Bola to pištoľ ešte z čias vojny a nijako sa ňou ani netajil. Nuž a zbraň, či chceme alebo nie, je určená na strelbu. Tak ako „my sme určení pre lásku žien“, vravieval Bekim. Samozrejme, že túto sentenciu myslel nadnesene a vždy sa pred podobným vyhlásením uistil, že sa nablízku nenachádza Janica so svojimi precitlivenými ušami. Jeho stála obdivovateľka Dina Račič mu oneskorene oponovala, keď v Kultúrnom prehľade vyčítavo napísala, že „človek, ktorý tolko rozprával o láske, by si nemal siahať na život“. Tým si potvrdila miesto medzi jeho početnými ženskými ctiteľkami, vari aj s tušením dôvernej spriaznenosti, o ktorej vedia zakaždým len dvaja, iný nik. Akurát, že už bolo neskoro...

Je mnoho svedectiev, že nielen zbraň dokáže tvrdo zasiahnuť človeka, ale aj slovo, obraz, skutok, myšlienka – a s týmto presvedčením pracoval Bekim po celý život. Dlhو nevnímal útočnú či obrannú funkciu zbrane. Zaoberal sa len sprostredkovaním umeleckého posolstva a vzdelávania a istý čas sa takto správal aj k pištoľi po strýkovi Rinovi. Niet divu, že strelba na človeka v jeho zozname úloh chýbala. Isté je, že Bekim sa s ňou niekedy doslova hrával. Bral ju úctivo do rúk, kontroloval ju, čistil, leštil utierkou, prirodzene, ak pri tom nebola Janica alebo niektoré z jeho dvoch detí.

Zatajovanie zbrane neprinieslo žiadaný účinok, aspoň nie u detí. Starší syn Miran raz doniesol z dvora plastovú pištoľ, vložil ju Bekimovi do dlane a nadšene žmurkal čiernymi očami:

- Tati, strieľaj.
- A kam?
- Do mamy! – zvolal nadšene syn. Bekima zarazilo.
- Do mamy sa nestrieľa! – povedal.

Na druhý deň už okruh ľudí, do ktorých sa nestriela rozšíril: ani do otca sa nestriela, ani do deda, do babky, do sestry. Ako šli dni, pribudli susedia, kamaráti, spolužiaci, náhodní ľudia v meste, diváci v divadle, futbalisti a napokon aj učitelia.

Svoju spartánsku výchovu syna i dcéry považoval za dokonalú, preto za jej trhlunku hľadal vinníka. Janica sa ho viackrát pýtala na jeho tajné rozhovory so synom a pre istotu sa ho pýtala aj na to, či sa necíti zle. Vieme, že „veľký umelec je vratká loď“, aspoň podľa jeho ženy, kapitánky toho vratkého korábu. Bekim ju ubezpečil, že tentoraz je všetko v najlepšom poriadku. „Len aby za tým opäť nebola nejaká štetka,“ fľochla známu a dokonale ošúchanú frázu. Bekim ju objal, vtisol jej nos na šiju do medzierky pod jej voňavé ucho, párkrát vtipne zafučal ako diviak a počkal, kým sa Janica zasmeje.

Dnes už môžeme prezradiť aj to, že z ničoho nič mu niečo napadlo a cvične si namieril aj na obrazovku televízora. Bolo to v časoch, keď sa krajina hemžila prebudenými vlastencami. Ohnivo diskutovali, spievali, pochodovali a vytvárali dojem, že krajina je v ohrození, že je plná nepriateľov, preto je vojna nevyhnutná. Len čo sa v televíznych správach objavil Lubovič, obklopený väčšími i menšími poskokmi a nadšenými novinármi, Bekim sa uistil, že v izbe je naozaj sám a potom kovbojským spôsobom spravil na obrazovke poriadok. Na záver odfúkol fiktívny dym z hlavne a pištoľ odložil. Vedel, že Janica by sa hnevala, obvinila by ho zo stareckého mäknutia mozgu, opäť by ho nabádala, aby „konečne prestal riešiť starosti zemegule“, aby sa prestal zapodievať sám sebou, aby, aby, aby... ale on nedokázal odolať svojej tajnej hre.

Bekim sa v to júlové dopoludnie usmieval. Bol mier a niet lepšieho posla pokoja a objaviteľského nadše-

nia, ako je lietajúci balón nad mestom. Už nič nie je ani na život, ani na smrť, len na obyčajný a prirodzený poriadok. Takto si Bekim všetko nechal prejsť hlavou a napísal na kúsok papiera: „Milí moji, nehovorte nikdy o samovražde. Pokojne rozprávajte o poriadku života. Zbohom. Váš Bekim.“

Bekimova zbraň nakoniec vystrelila. Mnohí sa poslednému výstrelu čudovali. Aj tí, čo ho počuli, aj tí, čo svätosväte tvrdili, že niečo sa im zamarilo, a napokon aj tí ostatní, odkázaní na správy z rádia a pohotových novín všetkého druhu. Nečakaná správa rozprúdila siahodlhé reči o Bekimovej úspešnej kariére a tak trochu aj o jeho bohémskom živote. Mnohí z jeho obdivovateľov dlho v sebe nosili čriepky z jeho hrdinstiev, filmových aj tých živých, a tvrdili, že s jeho prítomnosťou žili svoje životy spokojnejšie a pravdivejšie. Vážnivo medzi sebou diskutovali a viedli spory, či Bekim mal, alebo nemal takto smutne použiť jediný náboj. Neskôr sa menili aj názory na onen výstrel, horlivé debaty postupne ustávali a ako plynuli roky, pozvoľna sa mnohé prekvapené a začudované pohľady menili na chápané.

Suseda Milica, zanietená šľahaním bielka, počula nejaké buchnutie. Prestrašená položila na stôl misu so snehom a bežala k oknu zistiť, či to nevybuchol balón. Ach, bolo by to veľmi nepríjemné, alebo rovno tragické. Uznajte, výbuch balóna nad mestom, krv, obeť, nebolo už zlých správ dosť? Okrem toho nečakaná katastrofa by radikálne zmenila Milicinu pôvodnú veštbu pre milovaného Bekima. Vyzrela z okna a s úľavou videla, ako balón stúpá do výšky.

Po výbuchu nastalo ticho. V náhlom poryve vetra krátko zašumeli mäkké listy javorov a platanov pod oknami domu a priviali vlhký voňavý závan. Balón stúpá a stúpá, chvíľu sa niesol na sever k Dunaju, potom sa otočil na východ a dlho visel nad Milicevom Brdom.

Janica sa z trhu ponáhľala domov, posledné týždne nerada nechávala čoraz viac uzavretého muža doma samého. Vošla do bytu a veselo švitorila o peknej zelenine na polievku, aj o prekvapení, ktoré musí vidieť na vlastné oči, pretože dobrá práca jej kaderníka sa nedá len tak opísať slovami.

– Niektoré veci musí človek vidieť, – hrkútala s potešením, a keď jej slová nenašli odozvu, nazrela do obývacej izby, aby si overila dôvody Bekimovho neobvyklého mlčania.

Uprostred izby našla dôkladne prestretú bielu plachtu s kontúrami ležiaceho tela a hrozivú krvavú škvrnu s prepálenou dierou v mieste výstrelu. Takto nešťastne sa naplnilo Janicino tušenie, celé mesiace úporne schovávané do jej švitorivých príhovorov k Bekimovi a jeho odovzdanému mlčaniu...

Neskôr, keď sa vystrábila zo zármutku a privykla si na osamelosť, povedala, že „nie je pravda, že Bekim si vzal život preto, že nezniesol potupu po úteku z Kosova, to si vymysleli v bulvárnych novinách“. Sama utešovala známych i neznámych, snímala im ťažobu zo svedomia, pretože mnohí zrazu pocítili na jeho smrti svoj podiel viny. Upokojovala ich, veď čo už môžu mať spoločné s jeho náhlým a dobrovoľným odchodom z tohto sveta? „Všetci dobre vieme, že nik neustráži drámu každého drobného rázcestia, kde sa menia osudy ľudí, veď takmer každý deň nám vstupujú do cesty nevyspytateľné križovatky a je ich priveľa na jeden ľudský život. Rázcestia nás budú prenasledovať stále, aj nepochopiteľné čudáctva, a málokedy sa o nás otrú bez toho, aby nás navždy nepoznačili...“

Návrat späť a presenské leto

1.

Musíme sa vrátiť o desať rokov naspäť. Bekimova zbraň predsa nevystrelila len tak, sama od seba, zrazu sa niečo muselo stať, čosi vážne a zničujúce. Popravde, niektorí novinári Bekimovo rozhodnutie navždy odísť pripisovali jeho „zbytočnému návratu do nevďačného Kosova“. Vraj sa netreba vracieť na miesto, odkiaľ človeka vyženú, nech už to bol ktokoľvek, lebo vraj v neuvážených návratoch sú zárodky tragédií. Ťažko sa po rokoch vyjadrovať, či práve jeho návrat a pripomínanie neprijemných chvíľ môžu mať vplyv na také vážne rozhodnutia, k akému sa odhodlal.

Môžeme uvažovať aj naopak, že sa nestalo nič dramatické, len ako plynul čas, na Bekima kvapkali nepatrné bizarnosti s vlastnosťami nenapitých komárov. Každá kvapnutá drobnosť na jeho dušu mala rovnako zničujúci vplyv ako vypitá kvapka krvi nespočítateľného bzučiaceho hmyzu – jedného dňa ostaneš bez síl ani nevieš ako.

Bol to povojnový čas, čas mieru i trápenia. Všade boli stopy po svištiacich guľkách a nebezpečných strelách a prechádzka po rozstrieľanom meste pripomínala, že aj rozstrieľané duše budú potrebovať opravu. Bolo horúce leto na prelome tisícročí a aj seriózní novinári podľahli digitálnej bezradnosti ohľadom písania nového dátumu. Údajne prichádzal čas, keď v posledný deň

roka sa deviatky v kalendároch počítačov pobláznia a nedokážu sa samy od seba premeniť na nasledujúce zmysluplné číslo. Vraj hrozilo riziko, že po deviatkach sa ukážu obyčajné nuly a s nimi prídu netušené starosti. Prirodzene, na to, aby sa niečo premenilo v nič, nebolo treba ktovieakú tvorivosť, na svete nie je nič ľahšie, ako nivočiť veci a vzťahy, preto prípad prelomu tisícročí vyvolával nielen pobavené úsmevy, ale i vážne diskusie a obavy.

V kosovskom Presene nebolo veľa času ani chuti zaoberať sa koncom digitálneho či skutočného sveta. Strašidlo konca sveta sa tu po stáročia ohlasovalo oveľa častejšie ako len na prelome storočí, zjavovalo sa po kúskoch a zakaždým po sebe zanechalo nepríjemné dedičstvo. Jeden malý koniec sveta práve prehrmel ponad krajinu a Presenčania sa viac starali o opravu zničených domov než o prípadnú digitálnu skazu. V čase oných deviatok už po srbských gardistoch nebolo ani chýru. Odišli po prvých, nečakane presných strelách z neviditeľných amerických lietadiel. Jedna z nich prevrátila Dom novinárov nevelkou dierou a explodovala na prízemí v sídle velenia gardy. Tam zabilo jediného človeka, obávaného policajta s dvoma prezývkami. V meste ho nemali príliš v láske, možno preto dávnejšie stotožnili jeho holú hlavu s jeho neoblúbenosťou a istý čas mu hovorili Plešatý. Neskôr, po cielenej zmene zovňajška krikľavou parochňou mu medzi gardistami prischlo meno Strapatý. Údajne Plešatého, alias Strapatého nezabila samotná moderná raketa, až také presné strely to zasa neboli, ale stačilo, že v jeho honosnej kancelárii spôsobili riadny chaos. Vzduchom lietali všetky predmety, tlaková vlna schmatla aj starý meč, vojnovú korisť po advokátovi Amirovi Kalmendem. Meč vraj nebezpečne švihol pomedzi lietajúce poháre, skrinky, obrazy, písací stroj s rozpísanou správou o bojových úlohách, a veliteľa

gardistov preťal v páse napoly. Vie Boh, či toto je pravda, ale takto to vylíčil svetobežník Besa, balkánsky dobrodruh a známy rozprávač farbistých príhod. Telo mŕtveho odniesli gardisti, len fialových páchnucich čriev svojho veliteľa sa zo samej štitivosti ani nedotkli.

– Kto by bol povedal, čo všetko sa nachádza vnútri obávaného veliteľa, – mudroval Besa. – Z čoho vlastne taký veliteľ pozostáva...

Črevá nešťastníka sa totiž zamotali okolo nôh stola, nuž ostali tam, spolu s krvavými fľakmi po stenách. Ďalšie strely prevrtali dva mosty ponad rieku Bistricu a tiež sklady s novými transportérmi určenými pre gardistov. Neskôr podobné rakety dopadli aj na policajnú stanicu a zničili tri poschodia najdôležitejších úradovní. Dokonalú presnosť úderov si gardisti vysvetľovali cieľeným navádzaním rakiet zradcami, ktorí podľahli „judášskym grošom“, ale po treťom útoku definitívne odtiahli. Do mesta sa postupne vracali utečenci z Macedónska, Albánska, Čiernej hory, zovšadiaľ.

– V meste je mier, – kričal do telefónu rozrušený Agim. – Konečne bude pokoj a zavládne kultúra.

– Len aby, – zapochyboval Bekim.

Agim sa na chvíľu odmlčal a priznal:

– To je pravda. Už nič nie je ako predtým.

Dobrá nálada ho celkom neopustila a s oduševnením zanieteneho mladíka opäť nadšene zvolal traslávym hlasom:

– Mal by si byť pri tom!

Bekim jeho nadšenie nezdieľal. Na úteku zanechal v Presene „priveľa vecí na premýšľanie“, ako mu pripomenula Janica, a „priveľa vecí na doživotnú hanbu“, ako ho mávalo občas v noci aj bez jej pričinenia.

Doktor Zoran v Belehrade mu opäť pomáhal, tentoraz z utečeneckej traumy. Ubezpečoval Bekima, že

muži v jeho veku sa z chmúrnych chmár liečia pohárom červeného vína, škoda si kaziť pečeň a obličky liekmi. Usmial sa na neho a keď sestrička vyšla z ordinácie, opýtal sa:

– Ako sa cítiš teraz, po zbombardovaných mostoch v Novom Sade?

Bekim podobné otázky dostával niekoľkokrát denne, akoby on riadil bombardovanie Juhoslávie.

– Máš pravdu, Zoran, zle, – povedal. – Cítim sa ako pri žurských deťoch, keď ich ukladali do truhiel.

Zoran sa odmlčal, zvesil hlavu a prešiel sa po ordinácii. Potom zavolať sestričku dovnútra a pred ňou povedal:

– Prepáč, Bekim. Je to moja chyba, nemali by sme strácať pamäť. Veď to je ako zahadzovať svoju dôstojnosť. Uznávam, že stratiť pamäť, to už potom radšej ani nežiť. Prepáč mi môj výpadok.

2.

Kolega Agim mal pravdu, Presen po návrate utečencov bol iný. Na Bekimovom letnom sídle boli okná do ulice vytlčené. Lupiči vypáchili vstupné dvere, ale okná do záhrady ostali nepoškodené. Mali šťastie, že dom nevypálili, takže poriadok mohli urobiť pomerne rýchlo. „Knihy, najväčší nepriateľ idiota, boli nahádzané na jednej hromade, možno už len chýbali suché zápalky, alebo trocha benzínu,“ konštatoval Bekim. Sklenár pomeral vytlčené okná a potvrdil, že kamión s okenným sklom je už na ceste z Nemecka. Ten prvý rozchytali sklenári v Prištine, hoci tam sa nerabovalo, no a druhý zdržali zlomyseľní colníci na hranici v Čiernej hore. Hádám dorazí aj ten.

– Sklo rozbiješ ľahko. Puk – a je po ňom, – usmieval sa popod nos.

Bekim ho sledoval pri práci a trocha ho aj podozrieval z radosti z tolkej skazy v meste. Pozoroval jeho pracovný úsmev so skladacím metrom v ruke a mudrovanie o dôležitosti skla púšťal uhom von. Spozoroval, až keď sklenár spomenul svoju dcéru, učiteľku v detskom domove, kde je „toho rozbitého až-až, čože je to tých pár okien,“ pohundrával.

– Okno zasklíš, – mrmlal s ceruzou v ústach. – Nemci sklo dovezú. Ale tie deti... je to ako hrob. Už si videl deti natlačené v kúte, čo sa na teba dívajú a za celý deň neprehovoria ani slovo? To ti žiaden kamión ne-
uvezie...

Ďalšie pokračovanie príbehu predvídala Janica správne. Bekim sa popoludní vybral do detského domova, vraj len tak, na návštevu. Vrátil sa očividne znovuzrodený, deti tam „potrebujú všetko, na čo si len spomenieš, a aj to bude málo“.

S Agimom sa naposledy videli vlani na sklonku leta, tesne predtým, ako do mesta vtrhli gardisti, vyhlásili stanné právo a vyvolali ozbrojenú krízu. „Už päť rokov a dvestopäť dní som nenapísal žiadny verš, preto čoskoro zomriem,“ povedal vtedy na posedení v tej istej divadelnej kaviarni Múza. „Ale zato každý môj deň je jeden verš. Tragický,“ mával rukami okolo seba básnik. „Príde deň mojej smrti a moju poéziu budete zo mňa odmotávať ako niť z hodvábnika! A našej kultúre dobre tak. Nech trpí ako ja!“

Utečenci prečkali krátku čudesnú vojnu v závetrí a mesto napokon obsadili španielski, talianski a francúzski vojaci. Úrady zabrali Angličania, Kanadania a Česi, na letisku v Prištine sa zabarikádovovali ruskí výsadkáři. Nastal krehký mier plný nervózneho očakávania. Bol príliš čerstvý, vzrušivý a tvorila ho zmes

neistoty, smútku, túžby po pomste a slabučkej viery v normálnu budúcnosť. Gardisti po sebe zanechali vypálené a zničené domy, najmä na okraji mesta, a viacero ľudí bolo nezvestných.

Bekim postupne dával dom do poriadku a zistil, že starosti s farbami, omietkami, tmelmi a šmirgľami dokážu čistiť rovnako dobre dom aj dušu. Spolu s Janicou upratali rozhádzaný nábytok, pozametali črepiny, zničené knihy a polámané police vyložili pred dom podľa pokynov francúzskeho správcu mesta. Izby vymaľoval Bekim sám, pretože „pretieranie stien ma mimoriadne upokojovalo. Každý ťah štetca mi prišiel ako ťah bielou farbou po vlastnom živote,“ povedal.

Básnik za ten čas nezomrel, ako predpokladal, len „veľa sa toho zmenilo, Bekim! Ako inak, k horšiemu. Sú predsa aj horšie veci, ako je smrť, však?“ prízvukoval. Spomienka na jesenný útek bola ťažká ako mlynský kameň, gniavila ho, dusila, hlásila sa vždy nadránom spolu s vtáčím čvirikaním. Budila ho so zničujúcou presnosťou, akoby mu kdesi v duši tikal kánon Leka Dukadjiniho. Tik-tak, nepodplatiteľné hodiny mu každý šťastnejší deň osolili ponurými chmármi, prosto ako daň za všetky predchádzajúce hriechy. Netušil, že na staré kolená bude skrývať neblahé spomienky a na svitaní zápasit' s rannými morami. „Na to je najlepší liek vrátiť sa na miesto, kde ťa privalilo,“ spomenul si na myšlienku z Nušičovej hry. Takže rešpektujúc klasika je tu, v Presene, kde časť jeho snov, túžob, ale aj umeleckej pýchy vlani na jeseň pochovali neznámi vlastenci.

3

Bekim sa na prvé povojnové stretnutie s utrápeným básnikom Agimom pripravoval oveľa dôkladnejšie a s väčšou dôstojnosťou ako kedykoľvek predtým. Možno sa chcel po dlhej odmlke ukázať v nedotknutom stave a zakryť tak katastrofu svojho úteku. Zároveň bude dobré ukázať, že jeho povest' neohrozeného muža ničím neutrpela. Agim bol kamarát z pikantnej fajty, inými slovami, ak všetkého veľa škodí, tak práve Agim bol reprezentantom podobných obáv. Vo víre emócií a v snahách meniť svet sa mu občas podarilo vytvoriť pôsobivé verše, inokedy zas divotvorné a nie celkom zrozumiteľné výtvary. Na to musel mať v sebe aj štipku blázniviny, aby s odvážnym rizikom poukladal slová k sebe tak, že sa nad nimi pozastavili aj veršom odolní ľudia. Na jeseň, keď v Presene horel prvý dom, „Agim sa biedne vytratil k dcére do Skopje,“ povedal doslova Bekim. Lenže o pár dní, v sivastom mrholení a s oveľa väčším ponížením zopakoval po ňom útek z mesta aj Bekim. O čo bol väčší hrdina? Všetko sú to samé nepríjemné spomienky a pred ich nástojčivým pichaním až kdesi za ušami niet kam ujsť.

Digitálny koniec sveta napokon nenastal, ako predpovedali bulvárni novinári a šamani, nikde, ani v Kosove. Zrazu je tu aj leto a neuveriteľne sa práši. Prach sa tisne z ulice, kde ho neustále vírili obrnené autá, vytrvalo sadal na nábytok a Janica ho denne trpezlivo utierala. Suseda Borka prišla zadýchaná z trhu, utrela si spotené čelo a odhrnula riedke šedivé vlasy. Zložila tašku s paradajkami, paprikou a letnými jabĺčkami a smutne poznamenala, že „sú tam samé zachmúrené tváre, akoby predávali granáty, a nie zeleninu“. Bekim pozrel na jabĺčka a zahryzol si do jazyka. Priateľsky

objal jej kostnaté plece a umlčal v sebe poznámku, že granáty sa predávajú, práve naopak, s veľkými nádejami a s nekonečnou radosťou kupujúcich aj predávajúcich. Miesto zbytočnej pripomienky si ju priateľsky pritisol a kdesi v hĺbke svojej márnivosti to dokonca považoval za skromný dar pre utrápenú Borku.

Prišla trocha skôr ako zvyčajne a Bekim ešte noviny neprečítal, presnejšie – „neznehodnotil ich čítaním“, preto musí chvíľu počkať. Borka nemá na noviny vysoké nároky. Prečíta si len rubriku „Hľadáme“ a keď nenájde správy o synovi, kývne sivou hlavou a poberie sa domov. „Bola to taká krásna žena,“ spomenula toto leto Janica. „Aká?“ vyzvedal Bekim. Janica položila na pult škrabku na zeleninu a štíhlymi rukami napodobnila vábivé vlnenie, ako jej to predvádzala Borka v šťastnejších časoch. Bekim musel uznať, naozaj, žena, ktorá dokáže rozochvieť ovzdušie napätím svojich slabých rúk, drieku, nôh a pripomenúť dávno postrácané zvyšky vášní, je naozaj navždy krásna. Pohrúžil sa do Chazarského slovníka, kam sa utiekal vždy, keď sa potreboval nabiť energiou z priestoru medzi nebom a zemou, alebo vzbudiť dojem, že ťažko duševne pracuje. Tentoraz hľadal pasáž o lodi s poéziou medzi plachtami, pretože chcel Agimovi položiť pár otázok o prúde básnických myšlienok a o temer zákonitom protismere životnej cesty obyčajného smrteľníka.

Podišla k nemu Janica, zozadu mu dýchla na šiju a vložila mu do rúk otvorené noviny. Jej filmový polousmev v zrkadle oproti kreslu chcel dopovedať nejakú správu, lenže „správ je málo, zato ostňov pribúda“, ako tvrdila o vtedajších novinách. Od jesenného úteku už noviny vôbec neznášala, brala ich do rúk s averziou a ako povedala, „správy v nich sú odporné ako omrvinky v posteli“. Nevenovala im pozornosť, zakaždým počkala na Bekimovu čitateľskú rezignáciu a rýchlo

využila závěrečnou funkci dennej tlače – nastrúhala do nej šupky zo zemiakov, alebo ňou vyleštila okná do ulice. Názov novin, Dritare, napokon znamená okná, takže čistiť okná týmito novinami malo aj svoje duchovné opodstatnenie. Vymyslel ho ešte pred vojnou Agim, pretože mali prinášať najnovšie a najmä necenzurované informácie z Presenu a okolia, teda čerstvé noviny ako niečo vítané, ako keď cez otvorené okná prúdi svieži vzduch.

Bekim prechádzal očami po kostrbatých článkoch a šúchal si dvojďňové strnisko. Odkedy sa vrátili z belehradského exilu, nevedel im prísť na chuť, pýtali si od čitateľa priveľa síl a trpezlivosti. Pritom už len prežívať pod tenkou škrupinkou mieru v Presene si vyžadovalo nemálo energie. V kedysi veselom a rozšafnom meste očakával aspoň opatrný povojnový optimizmus, drobnú radosť, oduševnenie či chuť opravovať staré a stavať nové, tak ako si pamätal povojnovú dobu z detstva, keď odtiahli Taliani aj Nemci a obávanú jednotku Skanderbeg rozprášili. Netušil, že po tejto vojne na prelome tisícročí nastanú také ťažké dni. V Dritare krátkymi článkami s veľkými nadpismi masírovali skapaného vlka a všetko sa v nich chvelo. Aj v uliciach mesta sa triasol horúci vzduch nad chodníkmi a asfaltovými cestami a budil dojem, že celé mesto sa pošklbáva, akoby sa bálo zlého usínania a nastávajúcej noci. Správy v novinách sa obtierali jedna o druhú, pretekali sa v bombastických formuláciách aj v banalitách. Hysterické a odporne, „cítim z nich psí štekot“, hundral Bekim a poznamenal, že ľudské zemetrasenie pokračuje, len sa premiestnilo hlbšie do zeme, aj vyššie na oblohu.

– Je to hneď na prvej strane. Pozri si to, – zakričala Janica z terasy. – Poézia...

Báseň bola zalomená v ľavom strede, akoby jej nechceli pripisovať príliš veľký význam. Bola to vlastne

len veršovačka o Mladenovi Stankovičovi, „zradnom synovi a nepriateľovi pravdy“. Znechutený Bekim zahodil noviny, až potom si spomenul na Borku. Ach, Borka... ktovie, či v zneuctených novinách nájde povzbudzujúcu správu o synovi, na ktorú tak netrpezlivo čaká.

– Čítal si? – volala Janica.

– Žeby to bola báseň na privítanie? – utrúsil Bekim.

Mladen Stankovič je zvláštna postava. Bekima vždy vyrušoval jeho neistý pohľad a rozpačité, zato bezočivé novinárske otázky. Trpezlivo vnímal jeho pokusy o hlbavé vstupy do Bekimovej duše, boli vtieravé a smiešne, a Bekim to bral ako nevyhnutnú daň. Cítil, ako novinár zápasí s jeho popularitou aj s rozhladenosťou a rád by sa mu v čomsi vyrovnal. Stále ho niečo hnalo za slávnym hercom, úzkostlivo sa vystríhal súhlasným a objímajúcim otázkam, a asi toto jediné bolo na ňom znesiteľné. Novinár rád zapáral do Bekimových filmových aj divadelných postáv, napríklad: „Nemyslíte si, že Gina Garrone ako Mária, teda vaša filmová matka, bola na takú úlohu príliš mladá?“ Takto narážal na správy z talianskeho bulváru, kde sa im dôkladne zavrtali do ich spoločnej filmovačky na Sicílii. Rypol si aj do jeho netradičných vyučovacích spôsobov, lebo „možno zafažuje študentov nežiadaným smerom, ak ich núti čítať jednu knihu týždenne...“ Prskol aj na rozhovory v iných časopisoch, či „nie sú náhodou objednané, keď sú také servilné“. Raz ho zaskočil aj sugestívnou otázkou, vraj „prečo nevzdelávate tých, ktorých považujete za menejcenných?“ Bola z toho dlhá diskusia, pretože Bekim sa ohradil proti slovu menejcenní a nahradil ho výrazom menej talentovaní. V skutočnosti sa otázke potešil, pretože konečne mal príležitosť povedať, že menej talentovaní sa väčšinou nedožadujú vzdelania, ale výhod, a milý Mladen sklapol. Niekedy sú rypáci užitoční, netreba ich hneď odsudzovať.